

The definitions proposed by the author and precise use of that or other term of folklore onomastics correspond with the general content and trends of the work done within it that will promote standardization of Ukrainian onomastic system as a whole.

Key words: *onym space, onym field, lingual folklore studies, folklore onym space, virtual, real and sacral parts of folklore onym space; mythonym, religionym.*

Надійшла до редакції 17.06.2015

УДК 811.161.2:81'282.36

А. О. Колесников

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри загального мовознавства і слов'янських мов
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
e-mail: kolesnik_andrei_@mail.ru*

ГРАМАТИЧНІ ОЗНАКИ ОНІМІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПІВДЕННОБЕССАРАБСЬКИХ ГОВІРКАХ

У статті описано деякі граматичні ознаки онімів в українських південно-бессарабських говірках; визначено їх здатність бути генетичними і динамічними маркерами, оцінено їх інтегральність / диференційність щодо стандарту і діалектних моделей, ареальну релевантність, евристичність для опису і класифікації українських говірок ареалу.

Ключові слова: *оніми, словотвір, словозміна, діалектні риси, українська говірка.*

Мета статті — подати опис деяких граматичних ознак онімів в українських південнобессарабських говірках. **Завдання** — розподіливши ці ознаки за рівнями мовної системи, за відношенням до типів онімів, визначити їх евристичний потенціал для опису і класифікації українських говірок ареалу. **Об'єкт дослідження** — власні назви як лексико-граматичний розряд, елемент граматичної системи аналізованих говірок. **Предмет** — граматичні ознаки цього розряду, їх генетична евристичність, динаміка і ареальна релевантність.

Південна Бессарабія — українське межиріччя Дністра і Дунаю (МДІ) — специфічний полімовний і полідіалектний ареал, у якому

серед говірок інших мов (болгарської, румунської, російської, гагаузької та ін.) вже понад 200 років функціонують і досі домінують діалектно різнотипні українські переселенські говірки, зберігаючи генетичні ознаки протоговірок та виробляючи спільні тенденції динаміки.

При розв'язанні завдання класифікації українських говірок МДД, основними підставами якої стали їх генетичні і динамічні ознаки, аналіз власних назв значно допоміг, а подекуди став опорою для формулювання гіпотез, підтверджених аналізом мовних фактів інших елементів структури мови. Деякі оніми (зокрема назви сіл та їх кутків) є чіткими маркерами генези, оскільки перенесені з материнської території, напр., назви сіл *Плахтіївка*, *Ярославка*, про що є історичні підтвердження [12, с. 145, 132–133; 16, с. 774, 784]. Інші перенесення топонімів на новозаселену територію у зв'язку з часом (говірки, очевидно, ранішого періоду формування, ніж інші в ареалі) та характером переселення (втечею) не задокументовані, але відповідники чіткі: *Стара Царичанка*, пор. *Царичанка* на Полтавщині нині Дніпропетровської обл.; *Молодово* (офіційно *Молдово*), пор. *Молодово* на Хотинщині¹. Часто топонімічні генетичні маркери стосуються й вторинного походження говірок щодо материнських в межах ареалу та можуть свідчити про можливі дозаселення у моногенні говірки. Зафіксовано такі кореляції твірних як маркерів генези говірок із похідними стосовно топонімів і мікротопонімів: *Ройлянка* (раніше — *Нова Райлянка*), *Царичанка* Татарбунарського р-ну походять від назв *Ройлянка* (< *Райлянка*) Саратовського р-ну і *Стара Царичанка* (< *Царичанка*) Білгород-Дністровського р-ну; *Чайіри* — колишня назва с. Крива Балка (куток Ярославки²), *Рай¹ки* — назва субетнічної мікрогрупи мешканців с. Ройлянка (куток Плахтіївки³, хоч поширеніші назви кутків за номером бригади), *Золо¹кари* — колишня назва с. Лиман (куток Саф'ян) тощо.

¹ Було два села з такою назвою, одне з них, те що проіснувало довше, затоплене під час будівництва Дністровської ГЕС.

² Можливі дозаселення відбито також у назвах вулиць: *Шаганівська* (походить від старої назви Пр. Тат. — Шагани), *Тавричани* (стара назва вул. Першотравневої мотивована тим, що на ній жили переселенці з Таврії).

³ В. П. Дроздовський відзначав, що в Пл. (південно-східна основа) один з центральних кутків заселений райками (представниками південно-західного наріччя. — А. К.) [12, с. 151; 14, с. 33].

Відомості про діалектну генезу несе також структура похідних топонімів, мотивована мікроетнонімами, напр., *Ройлянка*¹ < *Райлянка* < *райляни* / *райки* < *райя*, що інформує про північнобессарабську генезу відповідної говірки і підтверджено також документально, пор. [2, с. 146; 5, с. 15; 15, с. 120; 16, с. 784]. Таким чином, крім власне онімів, зокрема ойконімів, чітко маркують генезу говірок й мікроетноніми, що часто перебувають з топонімами у різноспрямованому словотвірному зв'язку.

Український етнос на території МДД представлений насамперед такими субетнічними групами / мікрогрупами: *райки* (говірки яких генетично співвідносні з покутсько-буковинським говором південно-західного наріччя української мови — подільськими і буковинськими говірками), *пойдуни*² (вихідці з Чернігівщини [12, с. 133] — носії східнополіських діалектних мікросистем (ДМ) північного наріччя, представлені у Яр.), *козаки*³ (полідіалектна спільність з перевагою південно-східної діалектної основи, що становить основу Біл., Ск., Пк. 2 та ін.), а також відомі тут волиняни чи поляки⁴ (представники західнополіських говірок, наявні в Арцизькому р-ні, зокрема в Мп., Нс., ВК, Вш.) та закарпатці (носії закарпатського говору). Збереження субетнічної ідентифікації, самоідентифікації і самооцінки українців зумовлює й збереження в межах відповідних мікросоціумів діалектної специфіки. При цьому щодо самовизначення та визначення діалектоносіями контактних говірок етнічної належності мовців трапляються такі варіанти: *украї́йни'ї*, *рус'к'ї*, *хах'ли*, *молдо'вани*; щодо мовної: *украї́їнс'ка*, *рус'ка*, *хах'лац'ка*, *суржик* та ін. із зазначенням діалекту.

Етнонім *райки* (*рай'ки сол'он'ї*, *рай'л'ани*) [14, с. 75, 33] стосується мовців, більшість яких компактно проживає у Рл. 1, Рл. 2 та в деяких ін. селах⁵, що є носіями південно-західного північнобессарабського

¹ Хоча населений пункт, де побувала материнська говірка, мав зовсім іншу назву (Карликово, Кирликово, Карликів та ін. варіанти ойконіма, пор. також [17]).

² Пор. *пой'довка*, очевидно, < *пойду'ни* назва магали (кутка) в Ізм.

³ Топонім *Старокозаче* (*Староко'зача*, *Ко'зача*) свідчать про належність мешканців до цієї субетнічної мікрогрупи.

⁴ Етноніми *пойду'ни* і *пол'аки* мають статус мікроекзонімів. Напр., болгари с. Делень називають мешканців с. Новоселівки *поляци*. Мотивація першого етноніма прихована, натомість другого прозоріша — відомо, що західнополіський діалект місцевих волинян зазнав впливу польської мови.

⁵ Наприклад, у Пк. самоідентифікація як райків є слабкою. Лише подекуди старі люди пригадують, що мешканці навколишніх сіл їх звали *рай'ки пет'ровські*, натомість вітальність мікроекзоніма *рай'ки* (напр., з боку діалектоносіїв Скр.) сильніша.

діалектного типу, в мовленні яких диференційні щодо діалектного оточення риси утримуються досить міцно. Носії говірки Рл. 1 частіше називають себе *райками* (*райки нас називають, он / каже / прийшла раїюта*), хоча представників цієї субетнічної групи, які репрезентують корінне населення Бессарабії [4, с. 106—107], номінували ще й *райлянами* (і тепер: *рай'лан бригада* — Рл.1), *русинами, руснаками*. Пояснення нині втраченого етноніма *райки сол'оні*, що був скоріше okazіональним екзонімом і стосувався лише райків з Рл. 2, бо саме вони переселилися до солоного озера Карачаус, де і в криницях вода солона (хоч проблеми з прісною питною водою відомі й у Рл. 1), знаходимо в ДТ говірки: *і вс'о їйли сол'оне / і рибу за'сол'ували* — Рл. 2.

У зв'язку із субетнічним поділом, загалом зрозумілим щодо своєї вмотивованості для всієї території України, бо він співвідносний із загальноукраїнською субетнічною диференціацією, у МДД відоме специфічне бессарабське протиставлення, що побутує у говірках з південно-східною діалектною основою, та в деяких з північною, носіїв говорів південно-західного наріччя української мови (*западних, западенців* чи *алешників*¹) з одного боку, *і українців* чи *хохлів / хахлів*, іноді *руських, козаків*, тобто звичайно бессарабців, місцевих — з другого. Хоча подекуди, особливо у ДМ новішої формації, зберігається і спостережене А. М. Мукан протиставлення *українців* (з *України*) і місцевих бессарабських українців [21, с. 18].

Відомий в ареалі етнонім *молдовани* стосовно українців пояснюємо типовістю змішування українського і молдовського етномовних елементів у низці сіл на тлі переважання української мовної належності, що наразі фіксується найбільшою мірою (у вигляді співвідношення: мова українська / етнос молдовський²) у ЖЯ, Виш., НЦ, а також, дещо меншою мірою, в Лим., Нр. тощо³. Зумовлена поява такого

¹ У зв'язку з цим екзонімом пригадуються відповідно утворені назви *лемки* і *бойки* [6]. Як лемки (колись образливий для носіїв субетнічної групи екзонім) названі так через уживання частки *лем*, невластивої контактним, зокрема бойківським говіркам, так і *алешники* названі через часте уживання сполучника *але*, нетипового для південно-бессарабських говірок.

² До того ж часто цей етнонім є лише екзонімом, що використовують мешканці інших українських сіл, тобто фактично є мікроетнонімом (мікроекзонімом) — молдавани як субетнічна група в межах українського етносу. На цю гіпотезу наводять і свідчення діалектоносіїв: *оц'ї молда'вани і їе украї'їнці'ї*.

³ У зв'язку з цим доречно навести спостереження над мовною ситуацією регіону кінця ХХ ст.: «Звертає на себе увагу той факт, що національність, національна і рідна

етноніма типом переселення українців (втеча, переховування, приєднання до молдовських громад із записом на молдовські прізвища).

В межах субетнічної диференціації *закарпатців* в МДД виділяється мікрогрупа *бана'цани* (вихідці з *Банату* — історичної області, що знаходиться на території сучасних Румунії, Сербії та Угорщини), також співвідносна з похідним від неї топонімом: Мп. поділяється на два кутки *Бана'цани* і *Пол'аки*, перший названий так через те, що основу його складали переселенці з Банату. Незважаючи на відносно невеликий час побутування в МДД, їх діалектні особливості майже знівельовані. На відміну від *бана'цан*, які, за їх свідченнями, були переселені спочатку в Чернівці, а потім потрапили на Бессарабію, *закарпатці* Пб. переселилися сюди безпосередньо з сс. Синевір і Негровець Міжгірського р-ну Закарпатської обл.

Щодо мікрогруп нижчого таксономічного рівня та їх діалектної належності, слід назвати *плахтунів* (< *Плах'т'ійівка*) — мешканців Пл.¹, що має у своїй основі доволі сильний діалектний та етнографічний архетип, співвідносний з середньонадніпрянським діалектом південно-східного наріччя української мови, а також представників *слобожанських* говірок цього наріччя Ол., переселенців з *Харк'івщини*. Привертає увагу й мікроетнонім *кир'гизи* мешканців СЦ і Цр. (похідного від СЦ середньонадніпрянського діалектного типу), що використовується зараз лише як мікроекзонім².

У топонімах відбита й динаміка. Динамічною ознакою, зумовленою спільною історією говірок в ареалі, є використання тюркських і колишніх назв німецьких н. п. Тюркське походження простежується

мови були названі частиною респондентів у приголомшливих сполученнях, наприклад: національність — молдаванка, національна мова — українська, а рідна мова — російська тощо» [24, с. 40–41].

¹ Одне з найбільших сіл в Південній Бессарабії — 5237 осіб (перепис 2001 р.).

² *Молдавани* (що у свою чергу є мікроекзонімом, використовуваним мешканцями СЦ по відношенню до мешканців НЦ), а насправді українці, з НЦ, називають мешканців СЦ *киргизами*. Можливо, ця назва походить від бессарабського топоніма *Киргиз* (ліва притока р. *Киргиз-Китаю*), є й курган *Киргизжок*, і, ймовірно, може вказувати на місця проміжного поселення діалектоносіїв (після втечі козаків з Російської імперії). Припускаємо також, що цей мікроетнонім міг виникнути асоціативно внаслідок певного змішування українців з представниками тюркської етномовної спільності (татарами чи гагаузами), адже одне з поширених в СЦ прізвищ — *Мангул*, а носії цього прізвища мають прізвиська *Ногай*, що наводить на думку про етнічну інтерференцію українців і ногайських татар [18, с. 32–33].

як у сучасних назвах деяких н. п. (*Татарбунари*), так і в досі живих у мовленні бессарабців старих назвах поселень (*Аккерман, Акмангит, Мартаза, Карагмет, Гасан Аспага* тощо), в низці ін. топонімів — назв озер (*Алібей, Хаджидер*), річок (*Чага, Курудер, Ташбунар, Аліяга*), кутків сіл (*Желембет¹*) тощо. Ці старі ойконіми є граматично живими, тому що використовуються як твірні для самоназв, напр., *карагмец'к'і* (про мешканців с. Шв.), *мартаз'ани* (про мешканців с. Рб.), *золоткар'івц'і* (про мешканців с. Лим.), *га'саниц'і* (про мешканців с. Пшт.) тощо.

Офіційні назви можуть бути паралельними діалектним. Останні можуть мати не лише питому українську мотивацію (*Богородишне* — НЦ), чи мати тюркську основу (*Суйундук* — Чист.), а й румунську (*Лак* — Вс.), а також можуть бути модифіковані адміністраціями різних часів із наслідками фонетичного і морфологічного впливу румунської та російської мов², трансформовані неправдивою етимологією, зокрема й українською: *Матроска* (первинна) і *Матроська* (змінена), *Молодово* (первинна і поширеніша серед мовців) і *Молдове* (змінена³), *Райлянка* (первинна, досі поширена і мотивована < *райляни* / *райки* < *райа*) і *Ройлянка* (змінена) тощо. Пошук мотивації і кодифікація подібних трансформацій можливі, але, поділяємо думку [8, с. 3], що будь-які зміни мають ґрунтуватися на традиціях діалектного мовлення і літературної мови, принаймні безпідставно їм не суперечити.

Відзначаючи синонімічність суфіксів при творенні похідних «*золоткар'іуц'і, кисличани*», А. М. Мукан писала, що «для назв за місцем проживання здебільшого вживаються субстантивовані прикметники» *карагмец'к'і* (Труд.); *вилкоўс'ка* (Дес.) тощо [19, с. 157]. Ця закономірність загалом утримується, але у відтопонімічних назвах мешканців привертає увагу специфіка твірної бази, якою досі часто стає, іноді й як основний / єдиний варіант, стара назва н. п.: *капр'іор'ани* (Бл.) (< *Капр'іора*); *скриван'ани* (Скр., Бл.); *га'саниц'і* (Пшт.) (< *Га'сан-Аспа'га, Га'сани*); *височаниц'і, лацка'ни* (Вс.), *лацк'і*

¹ Таку назву мають кутки у сс. Пк. і Вс.

² Назва села *Монаші*, напр., могла постати внаслідок трансформації румунською мовою присвійної назви *Монаше*, хоч сучасні діалектоносії й заперечують таку мотивацію.

³ Сучасна офіційна назва, фіксована й під час впливу румунської мови як державної.

(Ну.), *височанс'к'і* (Гн.) (< діалектне — *Височанка*, *при руминах* — *Лак*); *новоукраїнці*, *колбарис'к'і* (Ну.) (< *Колбариси*); *петроус'к'і* (Пк., Ну.), *желембетс'к'і* (Пк.) (< *Петроўка*, *Желембет* — куток Петрівки); *фершампнаос'і* (Нс.) (< *Фершампнауз*); *плошчане* (лексикалізована флексія наз. відм. множ -е є маркером північної генези говірки), *плошчанц'і* (Плц.); *молдовани*, *богородиш'ани* (< *Богородишне*), *новоцаричани* (НЦ); *петроўчани*, *козаки* (Пк. 2); *козаки* (Ск.); *чистоводниц'кі*, *сундучани*, *сундуц'кі* (Чист.) (< *Суйундук*); *чаричани* (СЦ) (< *Чаричанка*), *киргизи* (НЦ); *каторжани* (Віл.) (< *Каторга*); *кабашани* (Шр.) (< *К'ібабча*, *Кабабша*); *миколайівс'кі* (Мк.); *будачани* (Пр.БД.) (< *Будаки*); *соф'ійіфс'к'і* (Соф.); *золокари'і*, *лиманц'і* (Лим.), *золокарен'і* (Пр. Тат.) (< *Золокари*, *Б'уйук_Золотокари* — Лим.); *тропоўчани* (Тр.) (< *Тропоўка*); *шаганс'к'і*, *шаганц'і-ваганц'і* (Пр. Тат.) (< *Шагани*); *гуров'яни*, *гуровийці*, *гуровийс'к'і* (Єл.) (< *Гуровоє*); *плахтуни*, *плахтуни_зар'ізаки* (Пл.); *малойарославц'і* (Мл. 2) (хоч досі жива стара назва *Портиштал'*); *вишн'ак'івц'і* (Вш.); *ган'івс'к'і* (Гн.), *бакт'істи* (*височанс'к'і* *кажуть* — Гн.); *олександровс'к'і* (Ол.); *манзир'ан'і* (Ол.) — з Лісного (< *Манзир*); *семен'івц'і* і *семеновс'к'і* (Сем.); *удобн'ани* і *анкишл'ани* (архаїчне) (Уд.) (< *Хан-Кишло* — Уд.); *маразл'ейевс'к'і* (Мар.); *карнал'ійіу'чани* (Крн.); *ташлики* (Км.) (< *Ташлик*); *драгул'ани* (Труд.) (< *Драгул'а*); *тузл'івчани* (Тз.); *негровани* (Нг.); *саф'іанц'і* (Сф.); *галалешц'і* (Дес.) (< *Галалешти*); *струмковц'і*, *струмовс'к'і*, *ч'ішманц'і* (Стр.) (< *Ч'ішма*) тощо. В окремих мішаних ДМ у назвах мешканців відбито складну кореляцію із послабленням диференціації кутків села і його як сучасного адміністративного утворення, що історично складається з кількох сіл, а також деяких розташованих впритул до нього. Так, у Вип. на прохання подати назву мешканців села, отримали перелік: *Випасне* > *випасненц'і* і *випасн'анці*, *Турлаки* > *турлачани*, *Камйаний* *М'іст* > *кан'імошчани*, *Кривда* > *кривд'ани*, *Голопуз'івка* > *голопуз'ани*, *Попушойа* (*Попуши*) > *попуш'яни*; а також: *бритовчани*, *моложани*, *биколз'ани*, *чайр'ани*.

Наші спостереження, а подекуди й додаткова перевірка, підтвердили поширеність у говірках основної формації зафіксованих попередниками [10, с. 45–48; 12, с. 143; 20, с. 8] позитивних та нульових діалектних явищ серед власних назв. 3-поміж них на **словотвірному** рівні: творення топонімічних назв і жіночих імен по батькові з суфіксами -овк-а, -овн-а (*Нек'расоўка*, *Пет'роўка*, *Л'ваноўна*), що акти-

візувалися як основні варіанти під впливом російської мови¹, відомі й іншим новожитним говіркам [7, с. 185]; творення здрібнєлих назв здебільшого за допомогою суфікса *-ік-* (*Боб'ік*, *Тол'ік*, *Вад'ік*).

На тлі поширених в говірках різних генетичних типів основної хвилі заселення стимульованих впливом російської мови скорочених похідних від імен чоловіків з модифікаційним значенням (частіше пестливим) типу *Тол'а*, *Пет'а*, *М'іша*, *Кол'а*, *Ван'а* із перенесенням на них діалектних граматичних особливостей іменників І відміни (у Пк., Вс., Рл.1 тощо в орудн. відм. — з *Тол'ом*, *Пет'ом*, *М'ішом*, *Ван'ом*; а також іноді у дав. відм. — *Ван'ов'і*, у род. відм. — *Ван'а*). До того ж індукція чол. р. II відміни з флексією *-ом* унаслідок міждіалектної взаємодії поширюється в МДД і на інші типи говірок: з *Тол'ом*, *Пет'ом*, *М'ішом* (Скр.), з *Тол'ом*, *Ван'ом*, *Пет'ом* (Бл.). Натомість у деяких говірках пізнішого періоду формування, що побутують в колишніх німецьких селах, ситуація інша — їм менш властиві пестливі похідні, а в говірці закарпатської генези (Пб.) переважно відкидають пропоновані питальником такі варіанти, замінюючи їх на *Петро*, *Іван* тощо.

На більшість говірок основної формації розповсюджується й помічене раніше [10, с. 46; 19, с. 157] опущення у формі наз. відм. одн. етнонімів суфікса *-ин-* у назвах осіб чол. р. за національністю (*липо'ван*, *мо'лдован*, *бол'гар*, *ар'м'ан*), за наявності подекуди варіантів із суфіксом (*бол'гарин*). Ця інтегральна риса, властива українському й російському мовленню ареалу, зумовлена тенденцією до вирівнювання основ у межах відмінково-числової парадигми іменника (наз. відм. множ. *мо'лдовани* — наз. відм. одн. *мо'лдован*). Із нею пов'язане й послідовне уживання в МДД флексії *-іў* в род. відм. множ. таких іменників, адже в літературній моделі це закінчення властиве лексемам, що в однині і множині не відрізняються основами (*грузин*, *грузини* — *грузинів*, *осетин*, *осетини* — *осетинів*), на противагу тим, що диференціюються і мають нульове закінчення род. відм. множ. (*киянин*, *кияни* — *киян*, *молдаванин*, *молдавани* — *молдаван*, *селянин*, *селя-*

¹ Якщо у топонімах суфікс *-овк-* (*Пойдоўка*, *Бара'ноўка*, *Міхайлоўка*, *Іваноўка*, *Некрасоўка* тощо) майже безальтернативний, особливо в говірках основної формації різних типів, то імена по батькові жінок характеризуються більшою варіантністю: у Шв. їх зафіксовано з суфіксами *-оўн-* (*Кирилоўна*, *Силоўна*, *Сидороўна*, *Іакоўна*, *Антоноўна*), рідше *-іўн-* (*Марк'іўна*, *Іс'ідор'іўна*, *Міхайл'іўна*, *Іван'іўна*), спорадично *-еўн-* (*Мойс'еіеўна*, *Хвад'еіеўна*) [10, с. 48].

ни — селян) [22, с. 320]. Більше, ніж в літературній мові, поширення -іў в чол. р. (ру^лмин'іў, кро^ліў, муж^чин'іў, год'іў, жел^дт'ин'іў — Яр.; д'ад'к'іў, ци^гган'іў, сол^дат'іў, мол^дован'іў, ку^лм'іў, бол^гар'іў — Рл. 1; гост'іў — СЦ, Пк., Вс.; н^лаўк'іў — Мл.) послідовне в різних генетичних типах говірок, але не в усіх притаманне назвам осіб, не охоплює усі пропонувані питальником етноніми. Уживання лише форм типу ру^лмин'іў, мол^дован'іў, бол^гар'іў, ци^гган'іў, гру^зіз'ин'іў, пов'язане із вирівнюванням в деяких з них основ у межах відмінково-числової парадигми (бол^гар — наз. відм. одн. / бол^гари — наз. відм. множ. / бол^гар'іў — род. відм. множ.), з уникненням можливої омонімії наз. відм. одн. і род. відм. множ., характерне в ареалі для низки мішаних говірок (НЦ, Бл., Скр., Шр. тощо), ДМ середньонадніпрянського, північнобессарабського, слобожанського походження. Привертає увагу й протилежність вияву таких форм закономірності літературної моделі (ру^лмин'іў, мол^дован'іў, бол^гар'іў, ци^гган'іў, але гру^зіз'ин — Пк.).

Дотепер було звернено увагу й на лакунарність щодо функцій непрямих відмінків у діалектному мовленні ареалу жіночих прізвищ на -о (Коваленко, Коноваленко, Бондаренко) та з основою на приголосний (Слободен'ук), що в літературній мові не змінюються. Якщо в наз. відм. відповідні форми відносно регулярні, то в непрямих відмінках діалектоносії уникають вживання цих іменників, замінюючи їх на деривати від чоловічих прізвищ з суфіксом -их- (Ол'у Галушчиху — Шв.) [10, с. 77–78].

В. П. Дроздовський відзначав, що форми чол. р. рідко трапляються для позначення професії, спеціальності, роду діяльності осіб жіночої статі. У цих випадках уживані іменники з суфіксами -к-, -ш-, рідше — -иц-, -их-: дохторка (-риша, -риц'а), фершалка (-лиц'а), у'чите^л'ка (-ша), бригадириша, агро^лномиша, ўра'чиха та ін. А суфікс -их-а (-іх-а) поширений також для утворення назв літніх жінок за іменем, прізвищем або прізвиськом чоловіка: Анд^рейіха, Онишчиха, Мак^симчиха, Тка^ченчиха, Бу^зиха [12, с. 143; 13, с. 12–13]. Натомість А. М. Мукан, описуючи здатність таких дериватів позначати й жінок за професією чоловіка (Тара^сиха — Труд.; Яко^венчиха — Кс. і кова^лиха — Вл.), констатує їх малопродуктивність [19, с. 158]. На сучасному зрізі наші спостереження (Коваленчиха — Ну., Пк. 2, Пр. Тат.; Тихо^ненчиха — НЦ, Тара^сиха, Яко^венчиха; Пет'іна, Пет'ова — Пк.; Яко^венчиха — Ск.; Яко^венчиха, Н'іко^лешчиха (Н'іко^леско) — Чист., Вол.; Тара^сиха

(від *Та|расов*), але *Андрейова* — СЦ; *Йако|венчиха*; *Анд|рейіха* — Шр., Лим.; *Фо|менчиха* — Мк.; *Кар|пенчиха* (тільки від прізвищ) — Тр.; *Тара|сенч'іха*, *Та|расиха* (від прізвищ) — Пл.; *Кова|л'енчиха* — Мл. 2, Уд.; *Попе|л'ашчиха* — Мл. 2; *Йако|венчиха*, *Пор|ваниха* (від *Пор|ван*) — Скр.; *Йако|венчиха*, *Брин|чиха* (від *Бринка*) — Бл.; *Вал'а|Йашина* — Гн.; *Пет'іна*, *Ван'іна* — Ол.; *Йало|венчиха*, *Жданиха* — Сем.; *Йако|венчиха*, *Кова|ленчиха*, *Б'іло|усиха*, *Чу|мачка* (за прізвищем чоловіка); *Лваниха*, *Ми|рониха*, *Кимиха* (за чоловіком і батьком за іменем) — Мар. тощо; подекуди (Мп.) підтверджено всі варіанти питальника — *Йако|венчиха*, *Кова|лиха*; *Андрейіха*, *Пет|риха* та ін.) і текстографічно уgruntоване дослідження однієї говірки ареалу (*Галушчиха*, *Свистиха*, *Цибул'чиха*, *Бонда|ренчиха* — Шв.) [10, с. 48] загалом заперечують малопродуктивність назв жінок за прізвищем чоловіка, частково підтверджуючи її щодо назв за іменем (де часто діє субстантивація присвійних прикметникових похідних: *Пет'іна*, *Пет'ова*). Крім того, подібні суфіксальні похідні від прізвищ, відомі й іншим ДМ [11, с. 39] — це засіб компенсації лакуарності у говірках незмінюваних іменників жін. р. на зразок *Бондаренко*.

Серед морфологічних **словозмінних** диференційних ознак власних назв найважливішою, значною мірою інтегральною з наддіалектною моделлю є поведінка їх щодо ГК числа: онімі є семантично одининними, що знаходить вияв у використанні ними числових форм *tantum*. Закономірно, що в мовленні діалектоносіїв наявні іменники, які в літературній мові та інших діалектах належать до класів *singularia tantum* (*рад'іс`т'*, *бринза*) і *pluralia tantum* (*хре`стини*, *двер'і*)¹. Однак в аналізованих говірках засвідчено вирівнювання числової парадигми таких субстантивів — набуття одининними в над діалектній моделі (речовинними, абстрактними і власними назвами) форм множини (*гул'н'і*, *транспорт*_и, *Саш'і*; *бо'л'ійут'* *оцими* *х'ім'іями*, *були оце асвал'ти*, *з усіми приданими*), а множинними — форм *singularia tantum* (*Пома|зан* — поряд з діалектним і літературним *Пома|зани*) [10, с. 53, 56]. Останнє можна пов'язати й із впливом румунської форми (рум. *Pomazan*). Спостережене в топонімах і зворотне явище: поряд із *Жовтий Йар* відомо й *pluralia tantum* *Жовто|йари* за аналогією до

¹ Хоча констатація належності до розряду числових *tantum* кожної конкретної лексики у кожній конкретній говірці потребує перевірки, а ця діагностика виявляється складним завданням.

також ще живої давньої назви *Сарйари* (рум. Sariiari). Функціонування однинних іменників *с'іно*, *Одеса* (*Адес*), *Дунай*, *Не^{ру}шай*, *Донбас* у формі множини (*с'іноу колис' було ба^{га}ц'ко* — Біл.; *риби по Дунайах фа^{та}йе* — Кс.) зауважено й раніше серед найголовніших особливостей південнобессарабських говірок [12, с. 144; 13, с. 14].

Специфіка словозмінної поведінки онімів, зокрема топонімів, полягає й в індивідуальності, нестійкості їх словозмінних характеристик, що пов'язано не лише з взаємодією з типом відміни *pluralia tantum*. Словозмінну нестійкість, труднощі в граматичному оформленні мовцями демонструють, зокрема, топоніми [1; 9], напр.: *Молодово* / *Молодове* / *Молодова* у літературному стандарті — *Молдо^{ве}*, *Тарутино* / *Тарутине* тощо. Зокрема в субстантивах, що приймають флексію *-о* в наз. відм., діють передусім моделі індукції на них незмінюваних іменників (*тоже з Молодово, з Молодове* (а не з *Молдового*) — Мл.; *родилас'а в Ше^ученково* — Шв. (а не в *Шевченковому*); *живе в Тарутино* — Мл.2); І відміни (*ходили в Молодову, в Молодов'і родивса* (а не в *Молдове, в Молдовому*) — Мл.); одночасно обидві (*Над'ежда і Молодова т'іки мост розд'іл'айе* — Мл.). Рідше зауважено аналогію до II відміни: *Берези^{но}*, *в Берези^{нове}* (Пк.) замість *Берези^{не}*, *в Берези^{ному}*. Зауважено також відхилення роду від літературного стандарту, як із збереженням належності до прикметникової відміни *Староко^{за}че* — *Староко^{за}ча*, так і з відповідником з іншим (іменниковим) суфіксом у I відміні *Висо^чанс'ке* — *Висо^чанка*. Ймовірно, перехід між родами без зміни типу відміни (в межах ад'єктивної відміни) можна пояснити синтагматичним впливом елімінованих слів-гіперонімів *село* і *станіця* (можливе також *хутір*, *слобода*), у даному випадку набуття іншого роду може супроводжуватися й усиченням першої частини слова *Ко^{за}ча* (Рл. 1).

Ще одна причина, у зв'язку з якою діалектні топоніми потрапляють у фокус граматичного опису, — аналіз їх лакуарності. Вони меншою мірою, порівняно з НІММ, виявляють парадигматичну усталеність, демонструючи обмеженість форм непрямих відмінків, що можна інтерпретувати як індукцію на них незмінюваних. Зокрема, це стосується назв н. п., особливо ад'єктивної відміни, переважно з основою на *-в*, що в мовленні часто, іноді під впливом російської мови, приймають флексію *-о*, а не літературно нормативну *-е* (*Молодово*, *Негрово*, *Вилково*); меншою мірою, хоч і тут спостере-

жено подекуди початкову форму в непрямих відмінках, це властиво ад'єктивним іменникам з основою на *-н-* та деяким іншим (*Випасне, Удобне, Їв'їл'не, Чистоводне, Приморське, Кочкувате*), але частіше *Тарутино* (як *Бородино*) замість *Тарутине*; натомість незмінювані в літературній моделі власні назви закономірно, як і загальні, можуть набувати ознак змінюваних у деяких формах (у *Шаб'ї* — Мк.). В ареалі трапляються й інші випадки із лакуарністю форм з властивими наддіалектній моделі флексіями, але вони стосуються не лише онімів і правлять за генетичні маркери: *жи|вут в Ар|циз, М'їша там |робе в Ар|цизний аеро|дром, ти |робиш тут / у клуб?* — Вс.

Лакуарність та непослідовність парадигматичної поведінки топонімів підтверджується й синтагматикою в діалектному тексті (ДТ), коли загальна назва, що вживається разом з топонімом, може не змінюватися за відмінками, формально співвідносячись за відмінком і числом (*родилас'а в се|ло Ше|їченково* — Шв.) чи тільки за відмінком (*роби|у в по|с'олок Пар|апар'ї; у Румин'її у |город Гала|ци* — Шв.), і не співвідносячись за ним (*учи|ц'а у |город^м К'їл'її* — Шв.) [10, с. 45, 60].

Грамотичні особливості власних назв виявлені також у деяких відмінкових формах. У дав. відм., місц. відм. одн. іменників І відміни спостережено специфіку вияву чергувань *г', к', х' // з', ц', с'*. Збереження *г', к', х'*, потенційно властиве лише «частині степових південно-східних діалектів» [3, с. 93], притаманне в ареалі говірок усіх генетичних типів передусім основної формації. Напр., у ДМ середньонадніпрянського типу (Пл.) в ДТ зафіксовано непослідовну відсутність чергування *к//ц'* (у *Йарос|лаўк'ї, в Ус|пен'їўки, |дочк'ї, на |ж'їнк'ї; у Пла|х'т'її|їц'ї, |бат'уш|ц'ї, на |ф'їртц'ї, на ру|ц'ї*), відсутність *х//с'* (у *ст|р'їх'ї*) при переважному збереженні *г//з'* (*по до|роз'ї, на до|роз'ї, на но|з'ї*), хоча свідчення програми від різних респондентів іноді дають й форми у *ст|р'їс'ї, на до|роз'ї, на ру|ц'ї*.

Відсутність перехідного пом'якшення українських говірок МДД, описана й раніше [14], ймовірно, є новою, динамічною рисою. Ураховуючи лексикалізацію та індивідуальний вияв у мовленні діалектоносіїв, помічено, що найбільш послідовно нівеляція чергувань відбувається у власних назвах і словах з суфіксом *-к-* (у *Пет|ровк'ї, Бог|дановк'ї, Йеє|геновк'ї; ш|курк'ї, у зе|мл'аночк'ї, по |вуличк'ї* — Пк.).

Перевірка питальником засвідчила, що форми ойконімів на зразок у *Михайловк'ї, у Івановк'ї, у Молог'ї* об'єднують різні мікросис-

теми (Ол., Пл., Ну., Вс., Пк., Гн., Плц., Бл., Скр., СЦ, Мк., Шр., Пр. БД., Соф., Лим., Пр.Тат., Єл. тощо). Лише у Пб. усі форми, зокрема й власні назви, послідовно з чергуваннями, окремі форми з чергуваннями у топонімах засвідчено й у інших говірках новішої формації (Мл. 2, ВК).

Кл. відм. одн. іменників I і II відміни — значною мірою динамічно зумовлена ланка граматичної системи аналізованих говірок. В описових студіях сер. XX ст. констатовано, що дедалі частіше в українських південнобессарабських говірках функцію кл. відм. приймає на себе форма наз. відм. одн. і «лише в середовищі людей старшого покоління та рідше середнього, а також при звертанні старших до молодших частенько ще подибуються кличні форми» в іменників чол. та жін. р. [14, с. 142] таких, як *сват*, *брат*, *кум*, *д'ат'ко*, *тато*, *сваха*, *т'ітка*, *т'от'а*, *ж'інка*, *Ліда*, *Іван*, *Паўло*, *син* і под. [12, с. 138–139]; «коли ж до когось звертаються на відстані, буквально кличуть, підкликають до себе, клична форма вживається частіше...» [14, с. 143]. Ця риса була оцінена як найтипівіша і найчисленніша загальноговіркова особливість, співвідносна з рисами багатьох говорів української мови [12]. До того ж «при звертанні до співрозмовника по імені та по батькові клична форма майже зовсім відсутня», а «при поєднанні під час звертання загальної родової назви і власної видової назви (*д'ад'ко Таїрас*) кличну форму може приймати лише перше слово; друге ж завжди зберігає в даному словосполученні форму Н. в.», напр.: *д'ад'ку Антон*, *д'ад'ко Паўло* [14, с. 143]. Щодо формальних показників кл. відм., то було зауважено, з одного боку, певну уніфікаційність флексії -у, яку «...супроти норм літературної мови приймають деякі загальноновживані слова як жін., так і чол. родів» типу *мамку*, *душо|губу* [14, с. 143], а з іншого, — індукцію твердої групи в I відміні (*Маринко*, *се^uстриц^o*, *Мар'їю*, *тешчо*) [13, с. 15].

Стосовно заміни форм кл. відм. назв істот (неістоти зазвичай не виявляють в діалектному мовленні функції і форм кл. відм.) називним, зауважено, що вона має не абсолютний характер, хоч відбувається досить часто. Втрата форми вокатива іменниками, що називають рідню (*мама*, *баба*, *дід* тощо) і антропонімами в одній з ДМ ареалу має пропорцію 7 : 29 [10, с. 59], що корелює із зауваженням інших дослідників українських говірок Одещини про стійкіше збереження кл. відм. найбільш вживаними вузькопобутовими іменниками на означення

родинних стосунків [23, с. 167] та відсутність його в антропонімах [14, с. 143]. Використання питальника останнє наразі частково підтвердило: форми кл. відм. антропонімів не зникають, але відходять на периферію, виявляючи специфіку парадигматики і синтагматики.

Щодо переваги форм кл. відм. назв родичів над такими формами антропонімів I відміни у відповідних сполученнях, то частіше, за даними питальника, їх унікають (подано форми кл. відм. лише власної назви *Маp'їю* — Мп., Пб., Плц., Пл.) або підтверджується перевага кл. відм. назв родичів (Тр. — *сест'риц'о Маp'їа*; Вип. — *сест'ричко Маpус'а*; Пк. — *сестро Маp'їа*); рідше уживаються форми кл. відм. обох компонентів (*сест'риц'о Маp'їю* — Соф.; *сест'рице Маp'їе* — Мл.2), іноді паралельно з ідентичними формами наз. відм. (*сестра Маp'їа* і *сест'ричко Маp'їчо* — Ну.); трапляється й модель прийняття кличної форми лише власною назвою (*сест'ричка Маp'їю* — Скр.).

Помічено, що специфічні форми кл. відм. діагностуються питальником важче, ніж спостереженням над мовленням. Лише форми, спільні з наз. відм. діагностовано програмою у низці говірок переважно основної формації (Вс., Гн., Ол., Кал., Пр. БД та ін.) та в окремих новішій (Вш.). В деяких з них кл. відм. і загальних назв, і антропонімів діагностується ДТ (*т'от'у Ол'у* — Вс.).

II відміні, як і I, властиве, з одного боку, обмежене уживання кл. відм. із заміною його форм наз. відм., з іншого, — збереження закінчень, властивих материнським говіркам. З двох паралельних варіантів кл. відм. (специфічного та ідентичного називному) часто в говірках основної формації домінує форма наз. відм. (напр. у Пр. БД зазвичай фіксовано *син*, але є й *сину*).

В МДД побутує й зворотнє явище — використання кл. відм. замість наз. відм. (*цей хлопча, м'ій хлопча Іван* — Вс.). Подібне було помічене в ДТ говірки мішаного типу (*мамо кажут'* — Шв.), що дозволяє інтерпретувати такі форми як зумовлені взаємодією граєм okazіональні трансформи, що не мають генетично диференційного характеру.

Менше збереження кл. відм. власних назв порівняно з загальними, зокрема назвами родичів, перевірене окремо і в складі сполучень, стосується й II відміни, але передусім говірок основної формації. На протигагу мікросистемам новішій (*Петре* — Мп., Пб., Соф.; *Павле* — Пб.; *д'ад'ку Ан'тоне* — Мп., Мл. 2, Пб.; *д'ад'ко Ан'тоне* — Сем.),

в говірках основної формації форми з кл. відм. власної назви спорядичні, хоча подекуди програмою констатовано не тільки зауважені раніше як типові сполуки кл. відм. загальної назви + наз. відм. власної (*д'ад'ку Ан'тон* — Вс., СЦ, Віл., Шр., Тр., Уд.), а й сполуки наз. відм. загальної назви + кл. відм. власної (*д'ад'ко Ан'тоне* — Вс., Пл.) та кл. відм. загальної і кл. відм. власної назви (*д'ад'ку Ан'тоне* — НЦ, Мк.; *д'ад'ку К'їму* — Скр.). Проте поширеними є і форми, спільні з наз. відм. (*д'ад'ко Ан'тон*), і не лише в говірках основної формації (Ну., Ол., Бл., НЦ, Пк. 2, Мк., Лим., Пр. Тат., Єл.; *д'ад'а Ан'тон* — Пр. БД), але й в деяких новішій (Мп., Вш.).

Відомості програми дозволяють відзначити в межах кл. відм. специфічну функцію засобів вираження модифікаційних значень пестливості і згрубілості. Подекуди саме у зв'язку з виявом кл. відм. подано паралельні переважно пестливі форми антропонімів із специфічною чи спільною з наз. відм. флексією: *Пет'а*, *Павлуша*, *Павл'їк*, *Пава* — Вип.

Варіантність форм кл. відм. II відміни з урахуванням співвідношення їх у загальних назвах і антропонімах дозволяє протиставити говірки новішій формації і полігенні основної. У мікросистемах новішій формації форми кл. відм. переважають та, за винятком антропонімів, не мають паралельних відповідників, спільних з наз. відм. (Мл.2 — *сину*, *друже*, *брате*, але *Пет'ро*, *Паўло*, *тату*, *хлопче*, *д'ад'ку Ан'тоне*; Пб. — *сину*, *друже*, *брате*, *хлопче*, *Петре*, *Павле* і *Пет'ро*, *Паўло*, *тато*, *пана* і *папо*, *д'ад'ку Ан'тоне*; Соф. — *сину*, *друже*, *брате*, *Петре* і *Пет'ро*, *Паўло*, *бат'ку*, *тату*, *хлопче*, *д'ад'ку Ан'тон*), хоч є говірки, де паралелізм поширеніший (Мп. — *сину*, *друже*, *брате*, *Петре* і *Пет'ро*, *Паўло*, *бат'ку*, *тату*, *хлопче*, *д'ад'ко Ан'тон* і *д'ад'ку Ан'тоне*), і ті, де побутують (Плц. — *сину*, *брату*, *друг*, *Пет'ро*, *Паўло*, *бат'ку*, *тату*, *хлопче*, *д'ад'ко Ан'тон*) або домінують форми, спільні з наз. відм. (наводимо приклади лише специфічних форм кл. відм: Сем. — *друже*, *хлопче*, *д'ад'ко Ан'тоне*; Нс. — *сину*, *тату*, *хлопче*; Вш. — *тату*, *хлопче* (у мовленні), *д'ад'ко Ан'тон*).

У мішаних говірках поширене витіснення форм кл. відм. формами наз. відм. Кл. відм. власних назв, зокрема без сполучення з загальною, майже відсутній, але лексеми *Пет'ро*, *Паўло* (Бл., Віл., Шр., Мк., Лим. та ін.) у цій функції часто заміняють на демінутивні деривати *Пет'а*, *Павл'їк* (Пр. БД), *Пет'а*, *Павл'їк* (Єл., Уд.), *Пет'а*,

Пау́ло (Тр.), Петро, Пау́ло і Пет'а, Па́ва (Мар.). У деяких ДМ спорадичні й інші форми кл. відм. Іноді питальник їх не засвідчує взагалі (Ск.), або лише в окремих лексемах (Чист., Вол., Гн., Пр. Тат., Пр. БД., Єл. — 'сину, хлопче; Бл., Лим. — 'сину, тату, хлопче; Пк. 2 — 'сину, брате, тату, хлопче; Тр. — 'сину, тату, хлопче, 'д'ад'ку Ан'тон), подекуди вони поширеніші (НЦ — 'сину, тату, хлопче, 'д'ад'ку Ан'тоне і 'д'ад'ко Ан'тон; Скр. — 'сину, 'синку, бра'тухо, тату, хлопче, 'д'ад'ку К'іму; Віл. — 'сину, друже, брате, хлопче, 'д'ад'ку Ан'тон; Шр. — 'сину, друже, тату, хлопче, 'д'ад'ку Ан'тон; Мк. — 'сину, друже, брате, хлопче, 'д'ад'ку Ан'тоне і 'д'ад'ко Ан'тон; Уд. — 'сину, друже, тату, хлопче, 'д'ад'ку Ан'тон; Мар. — 'синку і си'ночок, брате, братику, тату і т'ат'а, хлопче тощо).

Висновки. Звичайно, це не повний опис і навіть перелік¹ діалектних граматичних ознак онімів в українських говірках МДД; не всі з названих рис є однаковою мірою диференційними щодо власних назв як лексико-граматичного розряду. Зазначене зумовлює **перспективи подальшого дослідження**. Діалектні явища онімів в галузі словотвору (мотивація онімів і онімами) мають переважно генетичну евристичність щодо говірок (хоча серед них є й динамічні риси), у зв'язку з чим їх було залучено ще на етапі формулювання гіпотетичної класифікації досліджуваних ДМ. Функціонування етнонімів (вияв їх як ендо- чи екзоетнонімів) пов'язано зі складним взаємозв'язком мовної і етнічної характеристики діалектоносіїв на полілінгвальному і поліетнічному ґрунті, тим, що серед них було чимало втікачів, які намагалися приховати своє походження. Діалектні явища онімів в галузі словозміни, виявляючи часто зумовленість словотвірними характеристиками, також подекуди зберігають маркери генези, демонструючи й динаміку. Порівняно з іншою лексикою, власні назви оприявнюють дещо більшу динамічність, вразливість щодо впливів офіційних мов (пор.: *Петроу́ка*, у *Петроу́к'і*). Аналіз дає підстави констатувати: опис граматичних ознак онімів недооцінений — це елемент, що зумовлює неповноту моделей дескрипції не лише літературної, але й діалектної української мови.

¹ Помічено активність використання кличок для творення вигуків прикликання і відгону свійських тварин, що пов'язуємо з витісненням специфічних інтер'єктивів (*а́ну С'єра на 'место! / чо ти тут бол'тайєс:а!?* — Рл. 1).

Список використаної літератури

1. Аркушин Г. Голоси з Волинського Полісся : [Тексти] / Григорій Аркушин. — Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. — 542 с. — ISBN 978–966–600–508–6.
2. Батюшков П. Н. Бессарабия. Историческое описание / Помпей Николаевич Батюшков. — СПб : Общественная Польза, 1892. — 343 с.
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. — К. : Вища школа, 1980. — 246 с.
4. Берг Л. С. Бессарабия : страна — люди — хозяйство / Л. С. Берг. — Петроград : Огни, 1918. — 244 с.
5. Берг Л. С. Население Бессарабии. Этнографический состав и численность / Лев Семенович Берг. — Петроград, 1923. — 59 с.
6. Верхратський І. Про говір галицьких лемків / Іван Верхратський // Збірник філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка. — Львів, 1902. — Т. 5. — 190 с.
7. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнословобожанських говірок : [монографія] / Катерина Дмитрівна Глуховцева. — Луганськ : Альма-матер, 2005. — 592 с. — ISBN 966–617–193–7.
8. Городенська К. Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? / К. Городенська // Українська мова. — 2013. — № 2 (46). — С. 3–12.
9. Гриценко П. Е. Грамматический портрет диалекта / П. Е. Гриценко // Исследования по славянской диалектологии. — М., 2013. — Вып. 16. — С. 9–36.
10. Делюсто М. С. Граматика говірки у світлі тексту : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Делюсто Марина Сергіївна. — Київ, 2010. — 235 с.
11. Дзендзелівський Й. О. Особливості словотвору українських говірок Нижнього Подністров'я / Й. О. Дзендзелівський // Діалектологічний бюлетень. — К., 1953. — Вип. IV. — С. 37–51.
12. Дроздовський В. П. Південнобессарабські українські говірки / В. П. Дроздовський // Праці Х республіканської діалектологічної наради. — К., 1961. — С. 132–155.
13. Дроздовский В. П. Украинские говоры Бессарабского Приморья (на материале обследования Саратовского, Татарбунарского и Белгород-Днестровского районов Одесской области) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 661 «Языки народов СССР (украинский язык)» / В. П. Дроздовский. — К., 1962. — 27 с.
14. Дроздовський В. П. Українські говірки Бессарабського Примор'я (на матеріалі обстеження Саратовського, Татарбунарського та Білгород-Дністровського районів Одеської області): дис. ... кандидата філол. наук : 661 / Дроздовський Володимир Петрович. — Одеса, 1962. — 473 с.

15. Зеленчук В. С. Население Бессарабии и Приднестровья в XIX в.: этнические и социально-демографические процессы / В. С. Зеленчук. — Кишинев : Штиинца, 1979. — 287 с.
16. Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область / ред. кол. : Гладка Л. В., Ануфрієв Л. О., Бачинський А. Д. та ін. — К. : Українська радянська енциклопедія, 1969. — 910 с.
17. Карликів промовляє з минулого [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrkovcheg.org.ua/карликів-промовляє-з-минулого/comment-page-1/>
18. Ляшко И. Старая Царичанка. Краткий исторический очерк / И. Ляшко, И. Мангул. — Кишинев, 2005. — 155 с.
19. Муқан А. М. Словотвір українських наддунайських говірок / А. М. Муқан // Праці Х республіканської діалектологічної наради. — К., 1961. — С. 156–168.
20. Муқан А. М. Украинские наддунайские говоры. Фонетико-грамматические особенности : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 661 «Языки народов СССР (украинский язык)» / А. М. Муқан. — К., 1961. — 16 с.
21. Муқан А. М. Українські наддунайські говірки. Фонетико-грамматичні особливості : дис. ... кандидата філол. наук : 661 Муқан Агафія Михайлівна. — Глухів, 1960. — 291 с.
22. Сучасна українська літературна мова : підручн. / [А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.]; за ред. А. П. Грищенка. — [3-тє вид.]. — К. : Вища школа, 2002. — 439 с. — ISBN 966–642–092–9.
23. Терешко Л. С. Клична форма в українських говірках Одещини / Л. С. Терешко // Праці Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. — 1957. — Т. 147, вип. 6. — С. 163–169.
24. Языковая ситуация в Придунайском крае Одесской области Украины: 1993–1994 годы / Колесников А. А. и др. — Измаил : ИДПИ, 1994. — 68 с.

Позначення населених пунктів

Білгород-Дністровський р-н: Вип. — Випасне; Віл. — Вільне; Вол. — Володимирівка; Крн. — Карналіївка; Мар. — Маразліївка; Мк. — Миколаївка; НЦ — Нова Царичанка; Пк. 2 — Петрівка; Пр. БД — Приморське; Сем. — Семенівка; Соф. — Софіївка; СЦ — Стара Царичанка; Ск. — Старокозаче; Уд. — Удобне; Чист. — Чистоводне; Шр. — Широке; Татарбунарський р-н: Виш. — Вишневе; ЖЯ — Жовтий Яр; Лим. — Лиман; Нр. — Нерушай; Пр. Тат. — Приморське; Рб. — Рибальське; Рл. 2 — Ройлянка; Стр. — Струмок; Тр. — Трапівка; Тз. — Тузли; Цр. — Царичанка; Саратовський р-н: Мл. — Молдове; Нг. — Негрове; Пл. — Плахтіївка; Рл. 1 — Ройлянка; Арцизький р-н: ВК — Веселий Кут; Вш. — Вишняки; Км. — Кам'янське; Мп. — Мирно-

пілля; Нс. — Новоселівка; Плц. — Плоцьк; Пб. — Прямобалка; Тарутинський р-н: Бл. — Благодатне; Вс. — Височанське; Гн. — Ганнівка (Височанська сільрада); Єл. — Єлизаветівка (Юр'ївська сільрада); Мл. 2 — Малоярославець Другий; Ну. — Новоукраїнка; Ол. — Олександрівка; Пк. — Петрівка; Скр. — Скриванівка; Кілійський р-н: Вл. — м. Вилкове; Дес. — Десантне; Труд. — Трудове; Шв. — Шевченкове; Ізмайльський р-н: Ізм. — м. Ізмаїл; Кс. — Кислиця; Пшт. — Першотравневе; Сф. — Саф'яни.

Колесников А. А.

кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры общего языкознания и славянских языков
Измайльского государственного гуманитарного университета
e-mail: kolesnik_andrei_@mail.ru

ГРАММАТИЧЕСКИЕ ПРИЗНАКИ ОНИМОВ В УКРАИНСКИХ ЮЖНОБЕССАРАБСКИХ ГОВОРАХ

Резюме

Статья посвящена описанию некоторых грамматических признаков онимов в украинских южнобессарабских говорах; определяется их способность быть генетическими и динамическими маркерами; оценивается их интегральность / дифференцированность по отношению к стандарту и диалектным моделям, ареальная релевантность, эвристичность для описания и классификации украинских говоров ареала.

Ключевые слова: онимы, словообразование, словоизменение, диалектные черты, украинский говор.

Kolesnykov A.

Ph.D., Associate Professor
The Chair of General Linguistics and Slavonic Languages
Izmail State University for Humanities
e-mail: kolesnik_andrei_@mail.ru

GRAMMATICAL FEATURES OF PROPER NAMES IN THE UKRAINIAN SOUTH-BESSARABIA DIALECTS

Abstract

Developing in the interferential sphere, having a considerable reduction, the Ukrainian South-Bessarabia dialects, on the one hand save the language features of different genetic mothers' dialects, particularly archaic phenomena, which are native to dialectal archetype, on the other hand, they are characterized by the innovations, having been stimulated by specific being in the BDD. In spite of the presence of special studies about the Ukrainian dialects of new formation and those systems,

which are existing in the interfering areas, till the present day they are a difficult object of investigation and their description remains an actual problem of the Slavic Philology.

The purpose of the work is the description of some grammatical features of the proper names in the Ukrainian South-Bessarabia dialects. The tasks include identifying heuristic potential of the proper names for the Ukrainian South-Bessarabia dialects' characterization and classification. The object of research is the proper names as a lexico-grammatical class, the unit of the grammatical system of investigating dialects. The subject of research is the grammatical features of this class, their genetic importance, dynamics and area relevance. The author comes to the conclusion that the dialectal characteristics of the proper names' derivation and inflexion have the genetic and dynamic significance. Prospect for further investigation suggests the extension of the proper names' grammar information as a source of the Ukrainian South-Bessarabia dialects' classification.

Key words: *proper names, derivation, inflexion, dialectal features, the Ukrainian dialect.*

Надійшла до редакції 11.06.2015

УДК 811.161.2'81'373.3

В. В. Котович

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філологічних дисциплін та МВПШ
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
e-mail: virako@ukr.net*

ЛІТОПИСНІ ОЙКОНІМИ ГАЛИЧИНИ: ПРИНЦИПИ НОМІНАЦІЇ

У статті проаналізовано літописні ойконіми, локалізовані на теренах колишнього Галицького та Галицько-Волинського князівств і засвідчені в Лаврентіївському й Іпатіївському літописах. Окреслено спроби ідентифікувати колишні поселення з сучасними галицькими населеними пунктами; з'ясовано походження ойконімів; розглянуто принципи їх номінації.

Ключові слова: *Галицьке князівство, Галицько-Волинське князівство, ойконім, принцип номінації, топонімотвірна модель.*